

Community Development and Social Media: Rural Women's Narratives of Development on Instagram

Mehraveh Taghizadeh

Department of Social Communication
Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

Abbas Taghizadeh *

Department of Communication Sciences,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

Social media has emerged as a key space for participatory communication, enabling women to engage actively in development processes and articulate their own self-representations. Understanding how women interpret and narrate development provides insights into the discursive trajectories of development and the forms of women's participation within these processes. Accordingly, this study, using the qualitative method of deconstructive narrative analysis, seeks to identify women's narratives on Instagram pages related to development. The findings indicate that social media generates new capacities for women to contribute to the discursive construction of development. Women's narratives positioned the modernization of tradition as a central theme, framing development in contrast to the perceived underdevelopment of the pre-intervention rural context. Development was reconfigured as a feminine practice, wherein traditional needlework, embedded within local cultural heritage, interacted with other cultural elements to produce a modernizing discourse. Within this discourse, traditions functioned as endogenous resources for promoting development defined through environmental sustainability and the improvement of sanitary, environmental, and educational conditions in rural communities.

* Corresponding Author: Taghizadeh.mehr@ut.ac.ir

How to Cite: Taghizadeh, M., Taghizadeh, A. (2026). Community Development and Social Media: Rural Women's Narratives of Development on Instagram, *Journal of New Media Studies*, 12(45), 83-114. DOI: 10.22054/nms.2026.87283.1871

Extended Abstract:

Introduction

Today, development includes participatory approaches, and community development realized through the engagement and interaction of community members. As part of rural communities, women can assume different roles in the development process. Social media offers an opportunity for participatory communication that women can use to participate in the development process and in self-representation. Understanding how women interpret and narrate development helps us to understand the discursive flow of development and how women participate in the development process.

One of the most prominent aspects of women's engagement with social media for developmental purposes takes place on Instagram, where they construct and express their own narrative discourses of development. In this context, the mere use of technology is not the goal. Rather, what matters is women's capacity to use media, their media literacy, as well as their cultural development, knowledge enhancement, and, most importantly, their interpretations of what development means. Considering that human beings are narrative agents who make sense of the world through storytelling, how individuals understand and interpret development plays a crucial role in shaping developmental actions and advancing development through participatory means. Thus, the main research question of this study is: How do rural women narrate their role in community development on Instagram?

Methodology

This research, applying the qualitative method of deconstructive narrative analysis, aims to identify women's narratives on development-focused Instagram pages.

Findings

The research findings indicate that social media platforms have significantly empowered women to actively shape discourses on development. Within women's development discourses, the modernization of tradition serves as the central narrative focus. They juxtapose development against underdevelopment as a foundational step toward their commitment to advancing and enhancing rural communities. Their narrative portrays development as a feminine

endeavor. On Instagram pages, women are perceived as the primary agents and catalysts of development, contributing to developmental objectives through the traditional needlework of their region. Women construct their narratives in direct opposition to underdevelopment. Their storytelling has shifted from expressing deprivation and passivity to highlighting achievements. Rather than portraying poverty and marginalization, they represent aspirations and positive outcomes of development. In community development, participatory strategies are of utmost importance. For women, the formation of groups and the pursuit of shared objectives are conceptualized as a form of empowerment, whereas individualism and unfocused collective talk are deemed mundane.

Women define unity as the act of setting aside inter-village conflicts in order to unite around a shared goal, namely, community development. Within this state of unity and solidarity, a culture of collective ownership prevails, enabling local groups from a shared subculture to derive benefit from one another's projects, as development is interpreted as a collaborative and communal process. Individual creativity is considered public property, and the group is valued over the individual. In women's narratives, the creative agent remains anonymous, while the artifact and realization of creativity (rather than its process or creator) are prioritized. Women's names are mentioned only when they appear as part of collective groups or when the names of female elders are cited as symbolic and spiritual supporters. Women believe that learning to work with cameras and social media has been a turning point in achieving development. The capacity of social media to represent marginalized groups has enabled the elimination of intermediaries and has granted women greater control over their income and profit from their craft. In their narratives, social media has removed middlemen, as women can directly sell their products and frame and narrate their own representations of these products. Moreover, it is not only the product that is sold, social media offers a platform for women's self-representation and representation of their rural communities. They can assume the role of narrators for their own cultural artifacts, facilitate dialogues with diverse audiences, solicit feedback regarding their creative outputs, and refine their practices accordingly. They frame this increase in agency through media as a departure from their historical dependence on men and prior deficits in media literacy.

Social media has enabled them to transcend the geographic limitations of their villages while continuing to advance and contribute to their community's development.

Conclusion

Needlework, as a part of tradition, is depicted as interacting with various cultural elements, contributing to a contemporary discourse that utilizes traditions as vital components for rural community development, particularly in terms of environmental sustainability, healthcare enhancement, and the improvement of the village's educational conditions. Through an analysis of women's narratives, the discourse of modernizing tradition can be identified as the central organizing principle. Prior to women's active engagement with development, local traditions and indigenous capacities were largely overlooked or deemed insignificant. However, the participatory affordances of social media have enabled a shift (from stagnation and passivity in community development toward active participation) through collaborative communication practices.

Keywords: Community development, women, narrative analysis, participatory communication, Instagram.

توسعه جماعتی و رسانه‌های اجتماعی: روایتگری زنان روستایی از توسعه در اینستاگرام

گروه علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مهرابه تقی‌زاده ^{ID}

گروه علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

عباس تقی‌زاده ^{ID} *

چکیده

رسانه‌های اجتماعی فرصتی برای ارتباطات مشارکتی هستند که زنان برای مشارکت در فرایند توسعه و خودبازنمایی از آن بهره می‌جویند. فهم اینکه زنان چگونه توسعه را تفسیر و روایت می‌کنند به ما کمک می‌کند تا جریان گفتمانی توسعه و چگونگی مشارکت زنان در فرایند توسعه را دریابیم. در این راستا، این پژوهش با روش کیفی تحلیل واسازی روایت در پی شناسایی روایت زنان در صفحات اینستاگرامی توسعه است. یافته‌های این پژوهش نشان داد رسانه‌های اجتماعی موجب ایجاد ظرفیت مشارکت زنان در روایت گفتمانی توسعه شده‌اند. در گفتمان زنان از توسعه، مدرن‌سازی سنت در مرکز روایت قرار داشت و آن‌ها توسعه را در تقابل با توسعه‌نیافتگی به معنای پیش از تصمیم به توسعه و بهبود جامعه روستایی قرار داده بودند. در روایت زنان، توسعه به امری زنانه تبدیل شده بود. سوزن‌دوزی‌ها به عنوان بخشی از سنت‌ها در تعامل با عناصر دیگر فرهنگ قرار گرفته و گفتمان مدرنی را تولید کرده بودند که در آن، سنت‌ها به عنوان عضوی از درون جوامع روستایی، برای توسعه به معنای پایداری محیط‌زیست، بهبود شرایط بهداشتی، زیست‌محیطی و آموزشی روستا به کار می‌رفت.

کلیدواژه‌ها: توسعه جماعتی، زنان، روایت، ارتباطات مشارکتی، اینستاگرام.

مقدمه

امروزه توسعه جوامع روستایی با در نظر گرفتن تنوع فرهنگی و نیازهای آنان و به صورت مشارکتی پیش می‌رود و نگاه‌های متفاوتی به آن با توجه به رویکردهای گوناگون توسعه شده است. در نظر گرفتن توسعه و رابطه آن با فرهنگ معلول علل مختلفی است که از جمله می‌توان به ناکامی جهان سوم در دستیابی به توسعه جامع و پایدار، بر مآل شدن بعد استعماری الگوی غربی توسعه (نوسازی)، بحران‌های اجتماعی و سیاسی ناشی از نادیده گرفته شدن ابعاد فرهنگی توسعه در کشورهای جهان سوم و مشکلات فرهنگی پیامد برنامه‌های توسعه اشاره کرد (جعفری، ۱۳۸۹: ۱۱۲). دهه ۱۹۸۰ نه تنها شاهد یک ضدانقلاب در تئوری و عمل توسعه بود و به دنبال توسعه‌ای که در مقیاس و شکل انسانی، مردم‌محور و مشارکتی، عادلانه و فراگیر (به ویژه در مورد زنان و فقرا)، پایدار از نظر محیط‌زیست و معیشت و مهم‌تر از همه، «از پایین و درون» آغاز شده باشد بود (Gudynas, 2022: 49). سرانجام، جریان پساتوسعه شکل گرفت که در مرحله اول، پساتوسعه به عنوان شکلی از تحلیل انتقادی تأکید شد و در مرحله دوم، انتقاد با گزینه‌های جایگزین آمیخته شد و رویکردهای مشارکتی در توسعه را مدنظر قرار داد (Gudynas, 2022: 49). در این رویکردها، تغییر هدفمند اجتماعی به مشکلات واقعی که مردم در جهان در حال توسعه که همه دسته‌های مردم با آن مواجه بودند و مهم‌تر از همه، به افکار و ایده‌های خود مردم در مورد این مشکلات وزن یکسان داد و فرصتی برایشان فراهم کرد تا راه‌حل‌های بالقوه خود را برای آن‌ها تعریف کنند (Vokes, 2018: 132). برآیند این نهضت در توجه بیشتر به ابعاد فرهنگی توسعه بود (جعفری، ۱۳۸۹: ۱۱۲-۱۱۳) که در آن هر جامعه‌ای باید بکوشد تا مسیر توسعه متناسب خود را ترسیم کند. در رویکردهای نوین، توسعه فرایندی مشارکتی در نظر گرفته می‌شود که با توجه به نیازهای هر جامعه و به صورت پایدار و با حفظ تنوع فرهنگی پیش می‌رود. در فرایند توسعه مشارکتی، جوامع نیازهای خود را تشخیص می‌دهند و توسعه درون‌زا رخ می‌دهد.

توسعه جماعتی در دل این پارادایم توسعه مشارکتی جای می‌گیرد. این مفهوم بر

تعامل اجتماعی و روابط بین اعضای جامعه لازم برای توسعه جماعتی آن‌ها متمرکز است (ویلکینسون، ۱۹۹۱) نقل شده در (Matarrita-Cascante, Lee, & Nam, 2020: 97). توسعه جماعتی چیزی فراتر از ایجاد، استقرار و ترویج کالاها و خدمات بیشتر و بهتر در یک جامعه است. بلکه تا حد زیادی توسط روابط اجتماعی که بین بازیگران محلی مختلف در یک جامعه وجود دارد تعریف می‌شود (Matarrita-Cascante, Lee, & Nam, 2020: 98). به صورت کلی، توسعه جوامع روستایی بر اهداف تعاملی و دانش، نگرش‌ها و استعدادهایی که به دنبال آن می‌آیند تأکید دارد، بر شرایط و نتایج روابط اجتماعی تمرکز می‌کند، نقش فعال ساکنان از طریق خودسازمان‌دهندگی را در نظر می‌گیرد، به توانایی‌های ساکنان خودمختار که می‌توانند مسائل محلی را ارزیابی کرده و راه‌حل‌های آن‌ها را تعیین کنند، ارزش قائل است، بر شناسایی و بسیج منابع محلی از طریق شبکه‌های اجتماعی هماهنگ توسط ساکنان تأکید می‌کند و متکی بر توانایی سازمان‌ها برای توسعه منابع انسانی است که امکان توسعه سایر ظرفیت‌ها را فراهم می‌کند (Matarrita-Cascante, Lee, & Nam, 2020: 100).

زنان نیز یکی از بازیگران محلی توسعه جماعتی جوامع هستند که در رویکردهای گوناگون توسعه و در ساختار حکمرانی نگاه متفاوتی به آن‌ها شده است و نقش‌های متفاوتی را در فرایند توسعه و توسعه جوامع روستایی دارند. مطالعات توسعه تاریخ‌پرباری را در مورد چگونگی مناسبات زنان در کارهای نظری و سیاست‌های مربوط به آن به تصویر می‌کشد (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016). در رویکردهای یونسکو، توجه به زنان رویکردهای مختلفی را شامل رویکرد زنان در توسعه^۱، رویکرد زنان و توسعه^۲، رویکرد جنسیت و توسعه^۳، سیاست برابری جنسیتی، رویکرد زنان، فرهنگ و توسعه^۴ را از سر گذرانیده است (شیانی و زارع، ۱۴۰۱، ص. ۵۱). در این رویکردها، از حضور اقتصادی زنان در فرایند توسعه تا برابری جنسیت‌ها و توسعه تا دیدن عوامل فرهنگی در توسعه را در

1 Women in development

2 Women and development

3 Gender and development

4 Women, culture, development

برمی‌گیرد. رویکرد زنان، فرهنگ و توسعه در تقاطع سه رشته مطالعات فمینیستی، مطالعات فرهنگی و مطالعات توسعه انتقادی قرار گرفته است و با تأکید بر نقش‌های تولیدی و تولیدمثل زنان توأمان سعی در دیده شدن و حضور مؤثر زنان در فرایند توسعه دارد و عاملیت زنان را به عنوان ابزاری برای درک چالش و بازتولید نابرابری‌ها در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در پیش‌زمینه قرار می‌دهد (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016: 823). همچنین فرایندهای توسعه لزوماً باید با ویژگی‌های فرهنگی و زمینه‌های محلی سازگار شوند (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016: 823, 826).

در ایران نیز، پس از انقلاب اسلامی، شش برنامه توسعه تصویب و اجرا شده است که در هیچ‌یک سیاست‌های روشن، جامع و متقنی برای توسعه جوامع روستایی در نظر گرفته نشده است. به‌طور کلی، در مطالعه برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، نبود دسترسی به اهداف، هیچ الزامی برای تصویب‌کنندگان ایجاد نمی‌کند (ازکیا، دیباجی فروشانی، ۱۳۹۵: ۱۰۳). پس از پیروزی انقلاب، در جامعه روستایی، ابتدا نوعی مشارکت فزاینده در قالب بسیج اجتماعی تجربه می‌شود اما به تدریج، به تبع تحولاتی که به وجود می‌آید، الگوی مشارکتی بازم حالت هدایت‌شده از بیرون را پیدا می‌کند (ازکیا و دیباجی فروشانی، ۱۳۹۵: ۱۰۳).

در این میان، رسانه‌های اجتماعی به دلیل مشارکتی بودن و تبدیل کردن افراد به کاربران تولیدکننده و مصرف‌کننده، ظرفیتی در ارتباطات مشارکتی و برای توسعه مشارکتی هستند. رسانه‌های اجتماعی به عنوان ظرفیت و ابزاری برای ارتباطات مشارکتی، امکان خودروایت‌گری و خودبازنمایی گروه‌های مختلف و استفاده از ظرفیت آن برای توسعه، از جمله زنان روستایی را فراهم آورده‌اند. زنان روستای ایران نیز از رسانه‌های اجتماعی برای توسعه جوامع خود استفاده می‌کنند. یکی از وجوه پررنگ حضور زنان در رسانه‌های اجتماعی برای اهداف توسعه‌ای، در بستر اینستاگرام رخ می‌دهد و آن‌ها گفتمان‌های روایی خود را از توسعه دارند. در اینجا صرف استفاده از تکنولوژی هدف نیست، بلکه هم توانش استفاده از رسانه‌ها و سواد رسانه‌ای و هم توسعه فرهنگی و دانش‌افزایی و همچنین چگونگی تفسیر زنان از توسعه اهمیت دارد.

توسعه جماعتی و رسانه‌های اجتماعی: روایتگری زنان روستایی ...؛ مهراوه و تقی‌زاده | ۹۱

با توجه به اینکه انسان‌ها افرادی هستند که داستان‌های خود را خلق می‌کنند و چگونگی درک و تفسیر افراد از توسعه در فهم کنش توسعه‌ای و چگونگی پیشبرد توسعه به صورت مشارکتی مهم است، پرسش پژوهش این است:

زنان روستایی چگونه نقش خود را در توسعه جماعتی در صفحات اینستاگرامی روایت می‌کنند؟

چارچوب مفهومی و نظری

این پژوهش در چارچوب گفتمان‌های توسعه پس‌اساختارگرا که توسعه را به مثابه فرایندی مشارکتی و از پایین به بالا در نظر می‌گیرد، نوشته شده است. به همین منظور، ادبیات مفهومی و نظری این پژوهش شامل توسعه جماعتی و زنان، ارتباطات مشارکتی و روایت به مثابه گفتمان است که در ادامه توضیح داده می‌شوند.

توسعه جماعتی و زنان

مفهوم توسعه جماعتی بر جنبه‌های غیرمادی توسعه تأکید دارد که توسط ویلکینسون (۱۹۹۱) به عنوان یک فرایند جامع‌تر از رشد اقتصادی تعریف شده است (Bhavnani, 1991: 98). این رویکرد به توسعه روابط بین اعضای جماعت از طریق افزایش مشارکت تأکید می‌کند. رویکرد مشارکتی توسعه جماعتی هنگامی اتفاق می‌افتد که مردم باهم کار می‌کنند و جوامع در دستیابی به یک هدف مشترک همکاری و مشارکت می‌کنند، زمانی که افراد با دانش و ابزاری برای تصمیم‌گیری اولویت‌های خود توانمند شوند، ظرفیت‌های خود را بهبود بخشند و به مشکلات و نیازهای خود رسیدگی کنند که در نهایت به تقویت انسجام اجتماعی و سنت‌ها کمک می‌کند (Quimbo, Perez, & Tan, 2019: 591).

همچنین هنگامی که مشارکت جماعتی به درستی اجرا شود، می‌تواند به عنوان یک فرایند دموکراتیک در نظر گرفته شود که توزیع مجدد قدرت و رهایی از اقتدارگرایی را تقویت می‌کند (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016: 101). توسعه جماعتی پاسخ

مثبتی به روند تاریخی فرسایش همبستگی و عاملیت است (Bhattacharyya, 2009: 14). در بالاترین سطح، توسعه جماعتی همبستگی‌ای ایجاد می‌کند که ما نسبت به هر فرد در ملت و جهان به‌عنوان یک کل احساس نگرانی کنیم و تمایل به مشارکت در تلاش جمعی برای ایجاد و حفظ یک جامعه دلسوز را نشان می‌دهد (Bhattacharyya, 2009: 14). درنهایت، توانمندسازی جامعه می‌تواند عدالت اجتماعی را محقق کند و حاشیه‌نشینی اجتماعی را کاهش دهد (کریستنس، ۲۰۱۲؛ ماتون، ۲۰۰۸). (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016:106).

توسعه اقتصادی و جماعتی، هم‌افزا هستند و در زنجیره‌ای درهم‌تنیده قرار دارند. توسعه جماعتی شامل تلاش برنامه‌ریزی‌شده برای تولید دارایی‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی است که ظرفیت ساکنان را برای بهبود کیفیت زندگی آن‌ها افزایش دهد (Phillips & Pittman, 2009: 10). درواقع، هدف از توسعه جامعه تولید دارایی‌هایی است که ممکن است برای بهبود جامعه مورد استفاده قرار گیرد و هدف از توسعه اقتصادی بسیج این دارایی‌ها به نفع جامعه است (Phillips & Pittman, 2009: 12). یعنی توسعه جماعتی باید منجر به توسعه مشاغل، ایجاد ثروت و همچنین افزایش رفاه و کیفیت زندگی شود.

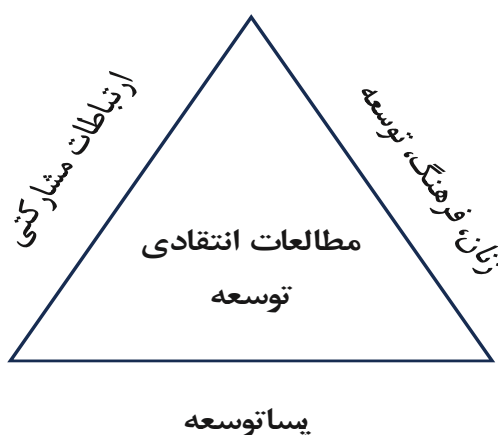
توسعه جماعتی از طریق افزایش مشارکت، منجر به شناسایی ظرفیت‌های اجتماعی و تقویت همکاری‌ها و توانمندسازی جوامع بر اساس شناسایی و فراورده‌سازی از داشته‌های بومی می‌شود. جماعت‌سازی بر ظرفیت و «توانمندسازی» ساکنان محله برای شناسایی و دسترسی به فرصت‌ها و تأثیرگذاری بر تغییرات و نیز بر توسعه دامنه روابط (اعم از عاطفی و ابزاری) بین افراد در همسایگی و از طریق آن‌ها، اتصالات به شبکه‌های انجمنی فراتر از محلات و یک جماعت خاص تمرکز دارد (Mattessich, 2009: 51). یعنی توسعه روابط بین‌جماعتی در ادامه انباشت روابط همکارانه رخ می‌دهد.

زنان نیز به‌عنوان اعضای جامعه در فعالیت‌های توسعه‌ای نقش ایفا می‌کنند و بر اساس هر بافتار و سیاست‌ها نقششان متفاوت می‌شود. رویکرد زنان، فرهنگ و توسعه^۱ یا توجه به

1 Women, culture, and development

عاملیت زنان مبتنی بر رویکرد مشارکتی توسعه در تقاطع سه رشته مطالعات فمینیستی، مطالعات فرهنگی و مطالعات توسعه انتقادی قرار گرفته است (Bhavnani, Foran, & Kurian, 2016: 13). زنان، فرهنگ و توسعه با تأکید بر نقش‌های تولیدی و تولیدمثل زنان توأمان سعی در دیده شدن و حضور مؤثر زنان در فرایند توسعه دارد؛ این رویکرد باور دارد تجربیات و اقدامات زنان بهترین راه درک فرایند توسعه است (Chua, Bhavnani, & Foran, 2010: 823, 826). در استفاده از فرهنگ به عنوان تجربه زیسته، لنز «WCD» عاملیت زنان را به عنوان ابزاری برای درک چالش و بازتولید نابرابری‌ها در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در پیش‌زمینه قرار می‌دهد (شیانی و زارع، ۱۴۰۱: ۵۸). در این رویکرد، مطابق با توسعه جماعتی، فرهنگ سیال و پویاست و فردیت و هویت زنان در فرایند توسعه به رسمیت شناخته می‌شود زیرا توسعه شامل افراد همگن و فرایند تک‌بعدی نیست و همه عناصر در کنار هم به صورت یک اکوسیستم فعال هستند. فرایندهای توسعه لزوماً باید با ویژگی‌های فرهنگی و زمینه‌های محلی سازگار شوند و در این راستا شناخت دانش بومی می‌تواند مؤثر و معنادار باشد. این مقاله ارتباطات مشارکتی، رویکرد زنان، فرهنگ و توسعه، توسعه جماعتی به عنوان رویکرد پساتوسعه را در کنار هم قرار می‌دهد:

شکل ۱. مدل مشارکتی ارتباطات، توسعه و زنان

ارتباطات مشارکتی و رسانه‌های اجتماعی

رویکرد چندگانگی از دهه ۱۹۸۰ تا کنون، بر هویت فرهنگی و چندبعدی بودن تأکید دارد. ارتباط اختصاص داده شده به موضوعات فرهنگی در این رویکرد، کشف دوباره مشارکت را به عنوان یک عنصر مرکزی هم از نظر ارتباطی و هم از نظر اجتماعی-سیاسی ممکن می‌سازد (Sáez & Marí, 2013: 554). در توسعه جماعتی، فرهنگ، به سوی مدیریت جامعه محلی، در نتیجه اجتماعی کردن منابع برای بیان و هویت گروهی و جمعی در میان شبکه‌های اجتماعی به کار می‌رود. از این منظر، دانش نظری-روش‌شناختی و ارزیابی عملی این حوزه علمی شامل موارد زیر است (Sáez & Marí, 2013: 556):

۱. سیاست‌های ارتباطی و تأثیر آن‌ها بر فرایندهای یکپارچه‌سازی و توسعه اجتماعی-فرهنگی

۲. اشکال همبسته و متوازن حمایت از فرهنگ محلی از طریق رسانه‌ها و واسطه‌های اطلاعاتی

۳. مشارکت و دموکراسی فرهنگی در ایجاد شهروندی

۴. برنامه‌ریزی شبکه‌های ارتباطی اجتماعی و مشارکتی برای توسعه درون‌زا

۵. ارتباطات جایگزین و سازمان‌دهی رسانه‌های جماعتی برای توسعه جماعتی

۶. بهره از فناوری‌ها و رسانه‌های رایج توسط جنبش‌های اجتماعی

۷. برنامه‌ریزی استراتژیک ارتباطات برای تغییر اجتماعی

در این خصوص، دل‌واله ملاحظات ارتباط مشارکتی را در چارچوب توسعه قرار می‌دهد و معتقد است در این زمینه، ارتباط مشارکتی متضمن یک سری تغییرات است: از منطق عمودی به افقی، محصولات به فرایندها، پیشنهادها، کوتاه‌مدت به بلندمدت. پویایی فردی به جمعی. شرایط تحمیل شده توسط کمک‌کنندگان به نیازهای جوامع، دسترسی به مشارکت، ارتباطات و آموزش (دل‌واله ۲۰۰۷، نقل شده در (Sáez & Marí, 2013: 556).

رسانه‌های اجتماعی یکی از وجوه ارتباطات مشارکتی هستند. ماهیت، مکان و پویایی قدرت گفتمانی در رسانه‌های اجتماعی، یا به‌طور کلی وب مشارکتی، سیال، متغیر و

غیرایستاست (خسروی نیک ۲۰۱۴، خسروی نیک و آنگر ۲۰۱۶، نقل شده در (KhosraviNik, 2018). ارتباطات رسانه‌های اجتماعی ظرفیتی است که به وسیله آن و در آن کاربران می‌توانند: (الف) در تولید و گردآوری محتوا با یکدیگر همکاری کنند (ب) ارتباطات بین فردی و ارتباطات جمعی را به‌طور هم‌زمان یا جداگانه داشته باشند و (ج) دسترسی به مشاهده و پاسخگویی به نهادها (مثلاً مقالات روزنامه) و محتوا/متون تولید شده توسط کاربر داشته باشد (KhosraviNik, 2018: 582). بنابراین ماهیت رسانه‌های اجتماعی تمرکز آن‌ها بر تسهیل «مشارکت و تعامل» است (Tagg & Seargeant, 2014). ما نه تنها به آنچه در رسانه‌ها اتفاق می‌افتد علاقه‌مندیم، بلکه به چگونگی شکل‌دهی و تأثیرگذاری آن بر حوزه اجتماعی و سیاسی دنیای زندگی ما علاقه‌مندیم. به همین ترتیب با در نظر گرفتن گفتمان به‌عنوان واحد تحلیل به‌جایی می‌رویم که تمرکز گفتمان می‌رود در (KhosraviNik, 2018: 586). در انجام این کار، روابط بینامتنی و میان‌گفتمانی بین این دو سطح از عملکرد گفتمانی وجود دارد. درواقع، همیشه این گونه بوده است که شکل‌گیری‌ها و ادراکات گفتمانی در ترکیبی از کنش‌های رسانه‌ای شده و اجتماعی رخ می‌دهند (KhosraviNik, 2018: 586).

رویکردهای گفتمانی به روایت

ما به‌عنوان انسان، دنیای خود را تجربه می‌کنیم و زندگی خود را با گفتن داستان می‌گذرانیم و از طریق روایات است که تجارب نظم می‌یابند و با معنا نفوذ می‌کنند (برونر ۱۹۹۰) نقل شده در (Souto-Manning, 2014, p. 162). داستان‌ها (یا روایت‌ها) وسیله‌ای حیاتی برای درک گسترده‌تر نه تنها ماهیت روایت، بلکه همچنین رابطه گفتگوهای روزمره با ساخت اجتماعی هنجارهای فرهنگی و گفتمان‌های نهادی هستند (Surangi, 2022: 2). روایت، زندگی اجتماعی را برای جامعه‌شناسان منعکس می‌کند، زیرا فرهنگ خود را از طریق یک داستان بیان می‌کند (Clandinin & Connelly 2000؛ Cruz et al., 2020) نقل شده در (Surangi, 2022: 3) «چگونگی تفسیر داستان‌ها و به‌طور خاص، متونی که داستان‌ها را روایت می‌کنند، در مرکز تحلیل روایی قرار دارد» (Patton 2002, 118).

روایت‌ها پنجره‌ای به فرایندهای معناسازی در دنیای زندگی هستند و می‌توانند به ما کمک کنند تا گفتمان‌های نهادی و قدرت را در جامعه به روش‌های دقیق‌تری ارزیابی و درک کنیم (Souto-Manning, 2014: 162). داستان‌سرایی جدایی‌ناپذیر از نحوه ساختار، توضیح و نمایش درک ما از شرایط و تجربه انسانی است (Thornborrow, 2012: 51). بنابراین، تحلیل روایت به‌عنوان یک ژانر، یا شکل خاصی از فعالیت گفتگو، به یکی از حوزه‌های اصلی تحقیق در حوزه وسیع تحلیل گفتمان تبدیل شده است.

گفتمان نه تنها چیزی است که گفته می‌شود، بلکه نحوه بیان چیزی در یک ساختار معین نیز هست (آرچر ۲۰۰۰) و از آنجایی که کنش‌های اجتماعی از طریق گفتمان‌ها به واقعیت تبدیل می‌شوند، نمی‌توانیم نقش گفتمان را در تلاش برای درک روابط پیچیده شامل تعاملات اجتماعی، ساختارها، سیستم‌ها و زندگی روزمره نادیده بگیریم (Souto-Manning, 2014: 160).

امروزه با رسانه‌های اجتماعی، رابط سنتی یک‌سویه به ظرفیت پویایی چند به چند عمل گفتمانی جایگزین شده است و استدلال می‌شود که قدرت متمرکز رسانه‌های جمعی برای هدایت محتوا به مخاطب با شکل جدیدی از ارتباطات مشارکتی جایگزین می‌شود که می‌تواند منجر به دسترسی کاملاً غیرمتمرکز و دموکراتیک به قدرت گفتمان شود (KhosraviNik, 2018: 582). در نتیجه این فرایند، جوامع روستایی می‌توانند گفتمان‌های خود را دوباره توسعه تولید کنند و به اشتراک بگذارند و تفسیر خود از توسعه را روایت کنند.

روش

در این مطالعه در روش‌شناسی کیفی از روش تحلیل روایت و اسازای بژه (بژه، ۱۳۸۸) استفاده شده است. نسبی‌گرایی، به‌جای حقیقت مطلق، در مرکز این روش کیفی قرار دارد و وجود بیش از یک واقعیت را در راستای تفکر برساخت‌گرای اجتماعی را به رسمیت می‌شناسد (Surangi, 2022: 3). ریسمن (۲۰۰۲) دریافت که دلیل اصلی برای تحقیق روایی، شناخت تجربیات شرکت‌کنندگان است که به رویدادها و اعمال مختلفی که در

زندگی با آن‌ها مواجه می‌شوند، به ترتیب زمانی مربوط می‌شود. به عبارت ساده، تحقیق روایی بازسازی تجربه یک فرد در ارتباط با خود و دیگران در یک محیط اجتماعی خاص است (کلاندینین و کانلی، ۲۰۰۰) نقل شده در (3: Surangi, 2022). تحلیل واسازی، روایت‌ها و اقتدار مرکزی آن‌ها را آشکار و تغییر این مرکزها را مطالعه می‌کند. این عملکرد به شناسایی شیوه‌های مکرری می‌پردازد که گفتمان از طریق آن‌ها تأثیراتی را ایجاد می‌کند که نام خود را به آن می‌دهد (گیسون گراهام، ۲۰۰۰) نقل شده در (54: Gudynas, 2022). دنیای توسعه مملو از شرایطی است که در آن کنش‌ها اعمالی را ایجاد می‌کنند که به عنوان توسعه دفاع می‌شوند. قوم‌نگاری‌های جدید توسعه به شیوه‌های خاص به چگونگی پردازش بازیگران محلی، شبکه‌های روابطی که ایجاد می‌شود، و مقاومت‌ها یا تفسیرهای مجددی که ظاهر می‌شوند را آشکار می‌کند (به عنوان مثال، موس، ۲۰۰۵) (54: Gudynas, 2022) در ادامه، روش هشت مرحله‌ای تحلیل واسازی (بژه، ۱۳۸۸: ۶۴) برای مطالعه روایت زنان از توسعه جماعتی بیان می‌شود:

۱. جست‌وجوی دوگانگی. فهرستی از تعابیر دوقطبی و دوجهی‌هایی که در این حکایت استفاده شده‌اند، بسازید.

۲. بازتفسیر سلسله‌مراتب. یک حکایت، یک تفسیر سلسله‌مراتبی از یک رویداد از نظرگاه خاصی است. حکایت معمولاً اشکالی از تفکر سلسله‌مراتبی را با خود دارد. سلسله‌مراتب را تشریح و تفسیر کنید (مثلاً اینکه در واژه‌های دوگانه چگونه یکی بر دیگری مسلط است) به طوری که شما می‌توانید تفاوتش را بفهمید.

۳. صداهای معترض. اقتدار تک‌صدایی را نفی کنید. مراکز روایی، حاشیه‌ای یا طرد می‌شوند. نگاه داشتن یک مرکز انرژی زیادی می‌برد. چه صداهایی در این حکایت ابراز نشده مانده‌اند؟

۴. سویه دیگر حکایت. سویه دیگر حکایت (معمولاً حاشیه‌ای شده، مکتوم، یا حتی خاموش) چیست؟ حکایت را با سروته کردن، حاشیه را به کنترل درآوردن، یا از مراحل پسین به مراحل پیشین رفتن، وارونه کنید.

۵. نفی پی‌رنگ. حکایت‌ها، پی‌رنگ، متن، سناریو، نحوه اجرا و اخلاقیاتی دارند. این‌ها را تغییر دهید (حرکت از رمانتیک به تراژیک یا از کم‌دی به طنز)
۶. استثنا را بیابید. هر استثنا را به نحوی که آن را افراطی یا عبث می‌سازید بیان کنید.
۷. آنچه در بین خطوط هست را ردگیری کنید. جاهای خالی را پر کنید.
۸. دوباره سامان دهید. در ورای دوگانه‌گرایی‌هایش، صداها را پردازش کرده‌اش یا نظرگاه منحصر به فردش. حکایت را بازنویسی کنید به طوری که سلسله‌مراتب دوباره سامان یابد و موازنه تازه‌ای از دیدگاه‌ها به دست بیاید.

نمونه پژوهش

در این پژوهش، هفت صفحه اینستاگرامی باهدف توسعه‌ای که متعلق به زنان بود با روش گلوله برفی انتخاب و ۸۱ پست مرتبط با توسعه تحلیل واسازی شد.

جدول ۱. نمونه پژوهش

شماره	نام صفحه	آدرس صفحه
۱.	پلیوار	Palivar1
۲.	بانوک	Banook.doch
۳.	دختران مهتاب	Zeinab_nowroozi
۴.	گوچینو	Gojino.cbo
۵.	دختران خورشید	teedcraft
۶.	چینه دوچ	Chine_doch
۷.	دخترک زنبیل فروش	Zanbilabad58

یافته‌ها

در ادامه یافته‌ها بر اساس هشت مرحله مدل بژه بیان می‌شود.

۱. جستجوی دوگانگی / تقابل‌های دوتایی

جدول ۲. یافته‌های پژوهش: تقابل دوتایی

توسعه نیافتگی	توسعه
مردان	مفهوم مرکزی: زن جوان سوزن‌دوز کم‌درآمد
محرومیت و ناامیدی	مثبت‌اندیشی
ایستایی و ثبات	خلاقیت
زمان فاقد ارزش. روزمرگی در حال	ارزش زمانی: آینده
تعارض و پراکندگی	اتحاد
بدون هدف مشترک	هدف: توسعه آموزش، بهداشت و حفظ محیط‌زیست
زنان محصور در خانه و منفعل	توانایی به‌مثابه ایجاد تغییر
در انتظار مردان	نظام حمایتی مشارکتی
درآمد اندک محصور در خانواده	شفافیت مالی درآمد زنانه
نداشتن سواد رسانه‌ای و وابستگی به مردان	رسانه و عاملیت زنان
کودکان منفعل	کودکان برای توسعه
پذیرش بازنمایی خود از سوی دیگری	انتقاد به بازنمایی منفی

این تقابل‌های دوتایی در مرحله بعد، بازتفسیر و توضیح داده می‌شوند.

۲. بازتفسیر سلسله‌مراتب تقابل‌های دوتایی

در صفحات اینستاگرامی، هسته اصلی و نیروی پیشران توسعه، زنان تلقی می‌شوند که با هنر سوزن‌دوزی منطقه‌شان، به پیشبرد اهداف توسعه‌ای کمک می‌کنند. برای مثال: «ما دختران جوانان روستای سیدبارجدگال بلوچستان تصمیم داریم با فروش هنر دستان (سوزن‌دوزی) به توسعه و بهتر شدن وضعیت بهداشت و تحصیل روستایمان کمک کنیم».

و یا: «از بلوچستان می‌آییم. از سرزمین ناشناخته‌ها از مهد تمدن و اسطوره‌های ایران، از زادگاه پهلوانان شاهنامه. ما دختران مهتاب که با سوزن نقش عشق و جان را با نمادهای اساطیری درآمیخته‌ایم، در تلاشییم که خود بانی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی روستایمان باشیم (دختران مهتاب)»

زنان روایات خود را در تقابل با توسعه‌نیافتگی، ساختار می‌دهند. در حالت بی‌کنشی برای توسعه، مردان در بیرون از خانه مشغول کار بودند و درآمد زنان محدود به خانواده و به

مقدار کم بوده است. زن سوزن‌دوز، از محروم به محترم تبدیل می‌شود، زیرا او برای بهتر شدن وضعیت اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی روستای خود تلاش می‌کند. راوی بصری آنان، پیرزنان هستند و تصاویر شامل ریش سفیدان، صنایع دستی و کودکان، یا زنان جوان سوزن‌دوز به صورت گروهی و در حال انجام سوزندوزی و یا پیگیری فرایند توسعه است.

مثبت‌اندیشی: روایت زنان از اعتراض به محرومیت و بی‌کنشی، به روایت دستاوردها تبدیل شده است. محرومیت‌ها و فقر به تصویر کشیده نمی‌شوند، بلکه آرزوها و نتایج مثبت توسعه بازنمایی می‌شوند. در تصاویر، فرایند تلاش برای توسعه جماعتی روایت می‌شود و در متن نوشتاری، پیامدهای کنش‌ها روایت می‌شود. به عبارت دیگر، پیامد بر مشکل و پیروزی بر فرایند غلبه دارد. همچنین درخواست کمک از افراد دنبال‌کننده صفحات و نهادهای مدنی، به دلیل دستاوردهای توسعه‌ای و نه مشکلات آن‌هاست. به دیگر سخن، برای جلب کمک‌ها، دستاوردهای توسعه‌ای روایت می‌شود تا افراد بیشتری برای تسریع این فرایند، به آن‌ها کمک کنند. این کمک نیز از سوی نهادهای مدنی به صورت مالی و مستقیم و افراد به صورت خرید محصولات آن‌هاست که درصدی از سودشان به توسعه روستا تعلق می‌گیرد. مثبت‌اندیشی در تقابل با محرومیت و ناامیدی قرار گرفته است، یعنی شرایط پیش از تلاش برای توسعه که بی‌کنشی گروهی برابر با محرومیت و رخ ندادن تغییر در جهت بهبود شرایط بود.

هدف گروه‌های زنان و صفحات اینستاگرامی، توسعه آموزش، بهداشت و حفظ محیط‌زیست است که در تقابل با بی‌هدف بودن در زمان پیشاتوسعه قرار می‌گیرد. در روایت آنان بی‌هدف بودن به معنای نداشتن هدف مشترک برای روستاهایشان است.

خلاقیت: خلاقیت در برابر ایستایی و ثبات قرار داده می‌شود. عناصر فرهنگ با خلاقیت دیده می‌شود. در این فرایند تشخیص بخشی به هنر و صنایع دستی است که اهمیت دارد، یعنی فرهنگ تبدیل به ابزار توسعه می‌شود. پیشاتوسعه، حالتی است که در آن زنان صنایع دستی را به واسطه‌ها می‌فروختند و نوآوری و خلاقیتی در آثار هنری سوزن‌دوزی

نداشتند. اما در فرایند توسعه، زنان با کاربردی کردن صنایع‌دستی و یا ایجاد طرح‌های جدید راه‌ها را به مثابه خلاقیت روایت می‌کنند. استعاره‌سازی بر اساس سنت‌ها نیز از خلاقیت روایت زنان از توسعه است. برای مثال گویش محلی برای تشخیص بخشی به صنایع‌دستی به کار می‌رود. کلمات گویش و زبان محلی در روایات مربوط به صنایع‌دستی برای هویت بخشی محلی استفاده می‌شود. سنت‌های هر ناحیه برای توسعه جماعتی در جهت اهداف توسعه‌ای به کار می‌روند. برای مثال کلمه «گوجینو»، یعنی گره‌های حصیربافی که هرگز باز نمی‌شوند، نام و نماد گروه سوزن‌دوزی اهالی تکاب کرمان است که آنان نیز متحد هستند و از یکدیگر رها نمی‌شوند. به عبارت دیگر از کلمات محلی با توجه به اهداف زنان نمادسازی می‌شود. و یا پیوند زدن روایات محلی به جغرافیا و فرهنگی روایت کردن محصولات. برای مثال: «جنوب سرزمین نان‌های بادآورده نیست. اینجا تلاش حرمت دارد و زحمت قرب. اینجا مردم فرصت را در هوا شکار نمی‌کنند. پدری می‌کارد و نسلی به آب دیده و عرق جبین می‌رویند و نسلی به برداشت رنج و کام دیگری شیرین می‌کنند. و چه شیرین است خرماهای کبکاب و برچی و خاصویی جنوب و همین است که شیرین کرده خرماهای جنوب را (دخترک زنبیل فروش)»

و یا: «گردنبند‌های پرکار مثل معنی لیکو شیرین و دوست‌داشتنی هستش. لیکو موسیقی و نجوای محلی بلوچی که بیان‌کننده احساسات درونی است (بانوک)»

ارزش زمانی، آینده: زمان حال با فرایند توسعه همایند است و به معنای تلاش زنان است. آینده برابر با تحقق آرزوهاست که برای کودکان متجلی می‌شود و یا آینده به‌مثابه نوید روشنی، برای جلب کمک روایت می‌شود. حال تلاش زنان است و نتیجه‌اش را نسل بعد و فرزندان زنان در آینده تجربه می‌کنند.

اتحاد: در توسعه جماعتی، راهبردهای مشارکتی اهمیت دارد. برای زنان، گروه‌شدن و دارای هدف مشترک بودن است که به‌عنوان توانایی تلقی و فردگرایی و صحبت‌های جمعی بدون هدف واحد، روزمرگی تلقی می‌شود. زنان اتحاد را به معنای کنار گذاشتن تعارضات بین روستاها و گروه‌شدن برای هدف مشترک، یعنی توسعه جماعتی است.

گروه بودن و تقسیم زیان و سود با همه زنان، کنش و فعالیت پنداشته می‌شود و برای کسب سود اقتصادی بیشتر، تعارضات فرهنگی و اختلاف‌های طایفه‌ای و بین روستایی کنار گذاشته می‌شود. گروه شدن به معنای یکپارچه کردن و ادغام گروه‌های خرد تک‌روستاها، در یک گروه بزرگ‌تر برای هدف مشترک است.

برای مثال: «هیچ‌وقت شاید فکرش رو نمی‌کردیم که یهو سقف آرزوهایمون بزرگ‌تر بشه، یهو دورهمی‌هامون عجیب و غریب‌تر بشه و بتونیم یک گروه رو تشکیل بدیم و به‌دوراز تعارضات و مشکلات خانوادگی (طایفه‌ای) بتونیم باهم کنار بیایم (گوجینو)»

و یا:

«لازم است بگوییم اگر زنان بلوچ دوست دارند از مدل کارهای ما بدوزند و کسب درآمد کنند از نظر ما اصلاً ایرادی ندارد. ما بسیار خوشحال می‌شویم که حتی یک نفر با فروش این کارها اندکی زندگی‌اش را سروسامان دهد (بانوک)»

گروه‌های زنان به‌صورت شبکه‌ای درآمده‌اند که هم خود گروه هستند و هم با روستاهای دیگر گروه بزرگ‌تری را تشکیل می‌دهند و هم به‌صورت شبکه‌ای صفحات گروه‌های توسعه‌ای یکدیگر را دنبال، لایک و تبلیغ می‌کنند و هدف توسعه‌ای است که آنان را در رسانه‌های اجتماعی به یکدیگر پیوند می‌زند. اهداف توسعه‌ای مرزهای یک روستا را کنار می‌زند و در فرهنگ مشترک و با ارتباطات میان‌فرهنگی با خرده‌فرهنگ‌ها در تعامل قرار می‌گیرد. برای مثال:

«اگر در هر جای ایران گروهی برای توسعه روستایشان تلاش می‌کنند خوشحال می‌شویم که معرفی‌شان کنیم (بانوک)»

منفرد بودن به‌مثابه تکروری، ایستایی و بی‌عملی دیده می‌شود. همچنین همه‌چیز جمعی است و اینجا برابری، نه برابری در جامعه که برابری زنان در میان خود، در کسب سود و زیان اقتصادی است.

در اتحاد و همبستگی و یکی شدن، فرهنگ مالکیت عمومی است و گروه‌های محلی

توسعه جماعتی و رسانه‌های اجتماعی: روایتگری زنان روستایی ...؛ مهراوه و تقی‌زاده | ۱۰۳

مربوط به یک خرده‌فرهنگ، می‌توانند از طرح‌های یکدیگر استفاده کنند، زیرا توسعه، به‌صورت اشتراکی و جمعی رخ می‌دهد. خلاقیت فردی مالکیت عمومی است و گروه بر فرد ترجیح دارد. در روایت زنان، خلاق گمنام است و مصنوع و تحقق خلاقیت و نه فرایند و فاعل آن دارای اهمیت است. نام زنان زمانی روایت می‌شود که به‌عنوان جمع من‌ها در گروه‌ها هستند و یا نام ریش‌سپیدان زن به‌عنوان حامی معنوی ذکر می‌شود.

توانایی به‌مثابه ایجاد تغییر: توانمندی زنان برابر با ایجاد تغییر مثبت و در جهت اهداف توسعه‌ای است. عاملیت زنان و پذیرفته شدن از سوی مردان به انجام کاری غیر از روزمره بستگی دارد اما مردان با انجام کارهای معمولشان مانند کشاورزی و باغداری پذیرفته می‌شوند. مردان در قالب مرد سخت‌کوش و نان‌آور باغدار و کشاورز و دامدار روایت می‌شوند و در این دسته‌بندی کلی جای می‌گیرند. توانایی به معنای کنار گذاشتن بخشی از سود حاصل از فروش کارهای سوزن‌دوزی برای اهداف توسعه‌ای است. دیگر درآمد داشتن و به فروش دست یافتن توانایی، هدف و ارزش تلقی نمی‌شود، بلکه آن‌ها سود را در کسب درآمد پایدار و درآمدی می‌بینند که به توسعه جماعتی، توسعه سازگار و بر اساس نیازهایشان کمک کند. توانمند شدن با ایجاد تغییر در برابر زنان محصور در خانه و منفعل قرار می‌گیرد. این انفعال و بی‌کنشی به معنای انجام کار سوزن‌دوزی به‌صورت فردی و فروختن آن به واسطه‌ها و یا بی‌کنش بودن و اهمیت ندادن به ظرفیت‌های بومی برای کسب درآمد و توسعه است. برای نمونه زنان روایت می‌کنند که پیش از انجام فعالیت‌های توسعه‌ای، دوخت صنایع دستی را کنار گذاشته بودند و آن را از مادرانشان به یاد دارند و برایشان به‌مثابه عنصری درآمدزا در نظر گرفته نمی‌شده است. روایتی که زنان از توسعه دارند، این مراحل را طی می‌کند::

۱. حضور تسهیل‌گر بیرونی

۲. آگاهی زنان

۳. آموختن کار با دوربین و رسانه‌های اجتماعی

۴. تبدیل زنان به گروه و هدفمند شدن

۵. راه‌اندازی صفحات اینستاگرامی

۶. اشتغال زنان

۷. حذف واسطه‌ها

۸. توانمندی زنان

۹. توسعه روستا

همچنین کودکان برای توسعه، سوزندوزی می‌کنند، عکس‌های بشردوستانه می‌گیرند و حاصل کار آن‌ها برای توسعه خودشان صرف می‌شود. برای مثال:

«قراره در خانه هنرمندان نمایشگاه عکسی از روستای ما (سیدبار) برگزار بشه اما نه عکس‌هایی که عکاس‌های معروف گرفته باشه، بلکه عکس‌هایی که خود بچه‌های روستا با آموزش چندروزه از روستا و زندگی خودشون در روستا گرفتند. {...} قراره عواید حاصل از این نمایشگاه عکس صرف تجهیز مدرسه بشه و بچه‌ها بتونند با هنر خودشون مدرسه رو به مکان زیباتر و مفیدتری برای تحصیل تبدیل کنند (بانوک)»

همچنین تصویر کودکان برای درخواست کمک منتشر می‌شود، نه تصاویری محروم، بلکه تصاویری از شادی و انتظار و امید و لبخند. این عکس‌ها باهدف کسب کمک هم برای کودکان و هم برای روستاست که به‌عنوان مکان تعلق و پرورش کودکان و هم به‌عنوان آرزوی مادران روایت می‌شود. به عبارت دیگر، کودک به‌مثابه «فرزند تجلی تلاش‌های سوزندوزی مادر» روایت می‌شود. آینده متعلق به آن‌هاست و توسعه پایدار محلی موجب آینده بهتر برای کودکان روایت می‌شود.

شفافیت مالی درآمد زنانه: شفافیت مالی در برابر درآمد محصور در خانواده پیش از تصمیم برای کنش‌های مشارکتی توسعه‌ای قرار می‌گیرد. زنان بخشی از درآمد خود را صرف توسعه جماعتی می‌کنند و از دنبال‌کنندگان صفحه‌شان تقاضای حمایت دارند، در نتیجه میزان درآمد و شیوه صرف آن را رسانه‌ای می‌کنند تا کمک‌ها تداوم داشته باشد. برای مثال:

«بالآخره فرصت شد تا خبر خوبمون رو باهاتون به اشتراک بذاریم. خوشحالیم که باز کنار شما و با حمایت‌های گرم شما مبلغ ۱۰ میلیون تومان به قنات روستای شورآباد کمک کنیم و البته خوشا به حال شما عزیزان همراه که با هر خریدتون سهمید شدید تو آباد کردن یه روستا (گوجینو)».

همچنین این شفافیت، رصد چگونگی اختصاص دادن پول به بخش‌های مختلف، نظارت سازمان‌های مردم‌نهاد و مردم را بر گردش مالی روستا ایجاد می‌کند. این شفافیت مالی موجب تداوم حمایت از زنان می‌شود زیرا افراد می‌توانند مشاهده کنند که خرید آن‌ها چه تأثیرات توسعه‌ای آموزشی، زیست‌محیطی و بهداشتی‌ای داشته است.

رسانه و عاملیت زنان: زنان معتقدند که آموختن کار با دوربین و رسانه‌های اجتماعی است که موجب توسعه شده است، یعنی ظرفیتی که رسانه‌های اجتماعی برای بازنمایی گروه‌های خاموش ایجاد کرده‌اند موجب حذف واسطه‌ها و کنترل بیشتر زنان بر میزان درآمد و سودشان از هنر خود شده است. در روایت زنان، رسانه‌های اجتماعی موجب حذف واسطه‌ها شده است زیرا زنان می‌توانند محصولاتشان را به شکل مستقیم بفروشند و روایت و چارچوب‌بندی خودشان را از محصولات داشته باشد. افزون بر آن، این فقط محصول نیست که به فروش می‌رسد، بلکه رسانه‌های اجتماعی ظرفیتی برای خودبازنمایی زنان از خود و از جوامع روستایی‌شان است. زنان می‌توانند خود راوی مصنوعاتشان باشند و با افراد مختلف، گفتگو کنند و نظرات آن‌ها را درباره کارهایشان دریافت و بر اساس بازخوردها، کارشان را بهبود ببخشند.

آن‌ها افزایش عاملیت خود به واسطه رسانه را در تقابل با وابستگی به مردان و نداشتن سواد رسانه‌ای می‌دانند. رسانه موجب شده است تا آن‌ها در تعاملاتشان از بند جغرافیای روستا رها شوند و درعین حال بتوانند در محل خود و برای توسعه آن تلاش کنند.

انتقاد به بازنمایی منفی: انتقاد به بازنمایی منفی در مقابل پذیرش دیگری‌سازی از قومیت‌ها قرار دارد. زنان، رسانه را ظرفیتی برای بازنمود خود می‌دانند که می‌تواند منجر به شناخت واقع‌بینانه‌تر از فرهنگشان شود تا با این شناخت، خیران و خریداران، نه آن‌طور که

خودشان تمایل دارند، بلکه به شیوه‌ای که بومیان تصمیم می‌گیرند و نیازسنجی می‌کنند، منابع را هزینه کنند. برای مثال زنان بلوچ از بازنمایی منفی رسانه‌های جمعی از سیستان و بلوچستان به عنوان محروم و ناامن انتقاد می‌کنند و ظرفیت‌های محلی خود را روایت می‌کنند:

«راستش ما خیلی از این تصاویری که از ما و کودکانمان در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی پخش می‌شود خوشحال نیستیم. ما هم مشکلات زیادی داریم مثل خیلی از نقاط کشورمان، خیلی هم بیشتر. {...} اما ما زندگی خودمان را هم داریم. این نیست که تا اسم بلوچستان بیاید فقط خدای ناکرده قاچاق، فقر و بدبختی به ذهن بیاید. زندگی ما هم زیبایی‌های خودش را دارد. ما شادی‌های خودمان را داریم شاید هرچند کوچک باشند. (بانوک)»

و یا:

«در این سال‌ها که تصویر زن سوزن‌دوز بلوچ محروم رایج شده و همه چیز ما را به محرومیت گره زده‌اند که اغلب تشویق می‌شویم به «زود بدوز پول بگیر»، فقط به یک چیز فکر می‌کنم: مهتاب، شهناز، زرخاتون و اغلب زنان بلوچ حتی در بدترین شرایط معیشتی و اقتصادی کارشان را درست انجام می‌دادند (دختران مهتاب)»

نظام حمایتی مشارکتی: تأمین مالی روستا به صورت حمایتی است. سازمان‌های مردم‌نهاد و خریداران صنایع دستی به عنوان حمایتگر روایت می‌شوند. دولت غایب است و مردان نیز غایب‌اند. ریش سفیدان به عنوان حامی معنوی و تأییدکننده جوانان هستند. در فرایند توسعه روستا، خریداران صنایع دستی به مثابه خریدار صرف در نظر گرفته نمی‌شوند، بلکه به عنوان حامی توسعه روستا چارچوب‌بندی می‌شوند.

۳. صدای معترض

در روایات زنان، مدرن‌سازی سنت در مرکز روایت قرار دارد و ایستایی سنت‌ها به حاشیه رانده شده است. صداهای ابرازنشده در روایت زنان اعتراض و انتقاد به ساختارهای سیاسی و اجتماعی مانند مردسالاری است که موجب ایجاد نابرابری‌ها شده است. در روایت آنان،

توسعه جماعتی و رسانه‌های اجتماعی: روایتگری زنان روستایی ...؛ مهراوه و تقی‌زاده | ۱۰۷

علیت شرایط خاموش می‌ماند و مشکلات درونی دیده می‌شود. با توجه به مثبت‌انگاری، اعتراض وضوح ندارد اما هدف توسعه‌ای زنان، وضعیت کنونی را فدا و ارزش آینده را ارتقا می‌دهد.

۴. سویه دیگر روایت

در این مرحله، حاشیه روایت را برجسته می‌کنیم. در گفت‌وگوهای زنان، وابستگی به توصیه و تسهیل‌گری بیرونی در عین خودتسهیل‌گری در حاشیه روایت قرار دارد. یعنی آن‌ها توانمندشدن با کمک تسهیل‌گران را در حاشیه روایت قرار می‌دهند و درباره وابستگی به توصیه‌ها و راهنماهای بیرونی برای چیدن استراتژی توسعه خاموش می‌مانند.

همچنین در روایت زنان از توسعه، به جای انتقاد از نابرابری، کار زیاد زنان باید قدر دانسته شود؛ زیرا آن‌ها با وجود مشغله‌های خانه‌داری و پرورش فرزندان، در فرایند توسعه، نقش مرکزی را بازی می‌کنند. اما انتقاد از نابرابری در انجام فعالیت برای توسعه روستا مسکوت است و برای مشارکت مردان در توسعه نیز روایتی بیان نمی‌شود.

۵. نفی پیرنگ

روایت زنان از توسعه، به دو شکل کم‌دی و رمانس است. زنان خود را در انتظار آینده می‌دانند و تبلور آرزوهایشان را در نسل بعد و فرزندانشان می‌جویند. به همین جهت، پیرنگی که آن‌ها درباره خود ارائه می‌دهند، کم‌دی است. زن خود را فدای خانواده و نسل آینده می‌کند و موفقیت او به نسل بعد بستگی دارد و خود را در مرحله گذار حال فدا می‌کند. موفقیت خود او موقتی است اما پیرنگی که نسبت به نسل آینده وجود دارد، رمانس است که کودکان امروز، حاصل و قهرمان اصلی توسعه هستند که با تحصیل، تحرک عمودی پیدا می‌کند و سرنوشت زیستن در محرومیت را تغییر می‌دهند. با نفی پیرنگ، به صورت تراژدی روایت این گونه می‌شود:

زنان نتوانسته‌اند با تکیه بر منابع داخلی و تلاش گروهی، به توسعه روستا برسند و افزایش درآمد آنان فدای خانواده و روستا شده، نظام مردسالارانه همچنان تداوم پیدا کرده

است و نقش قهرمانی زن همچنان در فداکاری او باز تولید می‌شود. آن‌ها در ساختار سیاسی و اجتماعی درگیر می‌شوند و با مشارکت خود، در کنار مشارکت دولت و نهادهای مدنی به توسعه می‌رسند.

۶. استثنا را بیابید

قاعده کلی این است که زنان جوان سوزن‌دوز ناجی روستا هستند و نهادهای مدنی در حاشیه روایت آن‌ها قرار دارند و دولت و مردان نیز غایب‌اند. استثناء روایت:

احیای قنات نه به عنوان توسعه صرف محلی، بلکه در زمینه افتخار ملی قرار می‌گیرد و امید زندگی در ایران را تقویت می‌کند. همچنین گروه دختران مهتاب از دسترسی نداشتن زنان به تلفن هوشمند و ضعیف بودن اینترنت در روستا به عنوان مخل کارهای زنان و ایجادکننده اختلال در روند کارهای الکترونیکی مانند ثبت وام یاد می‌کند اما همچنان انتقاد به مسئول ثبت وام در بانک است و نه انتقاد ساختاری به اختلال دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات.

استثناء دیگر ناامیدی زنان به آینده است. هنگامی که زنان گروه «بانوک» روایت می‌کنند که به دلیل تورم و افزایش هزینه‌ها، کافی نبودن کمک «بانوک» و استقبال ناکافی از نمایشگاه‌ها و همکاری نکردن سازمان‌ها و تقاضای پول بیشتر، پروژه‌هایشان به کندی پیش می‌رود و به ناکافی بودن درآمد خود برای اهدافشان پی برده‌اند. برای مثال: «اوضاع اقتصادی خوبی برای هیچ کدام ما نیست، همه چیز گران شده، کمتر خوشحالیم و می‌خندیم. امیدی به آینده نداریم (بانوک)».

در این استثناء، برخلاف روایت‌های قبلی‌شان که تلاش‌های گروهی و مشارکتی زنان را در مرکز توسعه قرار می‌دادند، این بار تلاش خود را ناکافی روایت می‌کنند و از مشکلات اقتصادی ساختاری و همکاری نکردن نهادها یاد می‌کنند.

۷. بین خطوط را بیابید

بین خطوط آنجاست که افراد از طریق خاموش ماندن مقاومت می‌کنند. خاموشی در این روایت، انتقاد از حکمرانی و نگاه ساختاری است که به صورت تعمیدی آن را پس می‌زنند. زنان در روایت خود می‌گویند که «ما نمی‌دانیم چه کسی نفت را برد و چه کسی اختلاس کرد. ما در جنوب شرقی ایران، بی‌خبرترینیم، اما ما خوب می‌دانیم گران شدن داروهای مریم را». آن‌ها خود را و مشکلاتشان و روستا را از انتقادات سیاسی و سیاست پس می‌زنند و کنار می‌کشند. این به گونه‌ای، سیاست‌زدایی از فقر و محرومیت است و به جای نگاه از بالا به پایین و قطره‌چکانی از سوی دولت، تقاضا را به سوی مردم و جامعه مدنی می‌برد.

حفظ سنت‌ها، با مدرن کردن سنت‌ها رخ می‌دهد. یعنی قرار دادن سنت‌ها برای مدرن کردن روستا و یا مدرن کردن سنت‌ها به صورت کاربردی کردن و تغییر کاربری سوزندوزی‌ها. خاموشی دیگر، تک‌نقشی دانستن زنان است. به دیگر سخن، در روایت آنان، دال مرکزی، زنان سوزندوز هستند که راوی و کنشگران اصلی توسعه جماعتی محسوب می‌شوند اما نقش‌های شغلی دیگری که می‌توانند انتخاب کنند مسکوت می‌ماند. خاموشی دیگر، کلی‌نگری به آینده در روایات است. برای مثال، توسعه آموزشی برای فرزندان‌شان برای تحرک اجتماعی آنان روایت می‌شود اما اینکه تحرک اجتماعی آنان چگونه رخ می‌دهد و پیامدهای آن چیست، نادیده انگاشته می‌شود. و آینده در چارچوب کلی آینده روشن برای نسل آینده با توسعه جماعتی روایت می‌شود.

۸. سامان‌دهی مجدد

این مرحله، ساختن روایت به گونه‌ای متفاوت از روایت و ورای دوتایی‌هایی است که روایت از آن‌ها استفاده کرده است. در روایت زنان، مثبت‌اندیشی در تقابل با ناامیدی قرار گرفته است. با عبور از این دوگانه، به علت مشکلات توجه می‌شود و انتقادات می‌توانند موجب شناسایی چالش‌ها شوند و به توسعه جماعتی کمک کنند.

زنان همگن و صرفاً سوزندوز قهرمان نیستند و نقش‌های متفاوتی را می‌پذیرند. عوامل توسعه روستایی، هم زنان و هم مردان هستند که نیازسنجی دورنی آن‌ها به کمک یافته‌های

علمی و نهاد علمی در کنار تسهیل‌گران، سازمان‌های بین‌المللی، نهادهای مدنی و حکمرانی و مردم اتفاق می‌افتد. کودکان دریافت‌کننده رفاه هستند. توسعه جنسیت‌زدایی می‌شود و نگاه ساختاری و انتقاد از حکمرانی و مطالبه‌گری مهم تلقی می‌شود. توسعه به‌طور کامل درون‌زا نیست و به‌صورت کل، همه جهان به یکدیگر وابسته هستند. توسعه و مشارکت و همبستگی ورای توسعه و روستا درک می‌شود و ما بودگی صرفاً شامل زنان نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

با مطالعه روایت زنان می‌توان گفتمان مدرن‌سازی سنت را به‌عنوان دال مرکزی شناسایی کرد. پیش از آنکه زنان به توسعه بیندیشند، سنت‌ها و ظرفیت‌های بومی نادیده و کم‌اهمیت انگاشته می‌شد اما ظرفیت رسانه‌های اجتماعی به‌مثابه فضای مشارکتی، موجب گذار از ایستایی و بی‌کنشی برای توسعه جماعتی به‌سوی کنش مشارکتی به‌واسطه ارتباطات مشارکتی شده است. سوزن‌دوزی‌ها به‌عنوان بخشی از سنت‌ها در تعامل با عناصر دیگر فرهنگ قرار می‌گیرند و گفتمان مدرنی را تولید می‌کنند که در آن، سنت‌ها به‌عنوان عضوی از درون جوامع روستایی، برای توسعه به معنای پایداری محیط‌زیست، بهبود شرایط بهداشتی، زیست‌محیطی و آموزشی روستا به‌کار می‌روند. این ارتباطات مشارکتی به‌صورت همفکری و کار گروهی در فضای فیزیکی روستا اتفاق می‌افتد و ظرفیت رسانه‌های اجتماعی منجر به تولید گفتمان‌های خود زنان، به‌عنوان عضوی از جامعه محلی برای توسعه جماعتی شده است. اینستاگرام به‌عنوان ظرفیتی برای ارتباطات مشارکتی، منجر به خودبازنمایی زنان از خود و از جوامع روستایی، تعامل با گروه‌های توسعه‌ای در شبکه‌ای از دنبال‌کنندگان و مشارکت آنان در دیده شدن یکدیگر به‌صورت لایک، کامنت و تبلیغ یکدیگر در پست‌ها شده است. به‌عبارت دیگر، ما با گفتمان‌های شبکه‌ای شده از روایت زنان از توسعه مواجه هستیم و روایت گروه‌های زنان دارای چارچوب یکسان است. این گفتمان‌های مشارکتی به‌مثابه توسعه اجتماعی فرهنگی‌ای است که در نتیجه تغییر گفتمانی و ظرفیت ارتباطات مشارکتی ایجاد شده است.

در روایت زنان از توسعه جماعتی، توسعه به امری زنانه تبدیل شده است و مسئولیت

آن با زنان سوزن‌دوز است که هنر آن‌ها یعنی دوختن صنایع دستی منجی روستاست و ارزش آن‌ها با عملکرد فنی‌شان که منجر به تغییر می‌شود، سنجیده می‌شود. بنابراین می‌توان گفت توسعه شغلی زنان در نسبت با توسعه جماعتی به عنوان مفهوم مرکزی توسعه بازنمایی شده است. روایت زنان از فرایند توسعه، به این ترتیب است: حضور تسهیل‌گر بیرونی، آگاهی زنان، آموختن کار با دوربین، ویدئوی مشارکتی و رسانه‌های اجتماعی، تبدیل زنان به گروه و هدفمند شدن، راه‌اندازی صفحات اینستاگرامی، اشتغال زنان، حذف واسطه‌ها، توانمندی زنان، توسعه جماعتی روستا.

رسانه با حذف واسطه‌ها و فراهم آوردن امکان فروش محصولات خارج از مرزهای سیاسی و فرهنگی و جغرافیایی، درآمد زنان را افزایش می‌دهد و به دلیل مشارکتی بودن آن امکان اشتغال زنان را ممکن می‌سازد. زنانی که پیش‌از این سوزندوزی می‌کردند، شاغل محسوب نمی‌شوند و ورود آن‌ها به گروه و اهداف توسعه است که سوزندوزی را به مثابه اشتغال محسوب می‌کند. حذف واسطه، ایجاد اشتغال و عاملیت زنان است اما حذف شدن نظام مردسالارانه با حذف واسطه یکی انگاشته می‌شود و نظام مردسالاری به وجه اقتصاد تقلیل می‌یابد و عامل حل آن نه درونی که بیرونی رخ می‌دهد. گویی حذف واسطه‌های فروش صنایع دستی، راه حل محرومیت زنان هستند. اما وجوه حقوقی و فرهنگی و تاریخی مردسالاری نادیده انگاشته می‌شود. زنان روایت کرده‌اند که با حضور تسهیل‌گران از امکانات در اختیارشان آگاه شده‌اند و در اینجا ساماندهی منابع به مثابه کشف منابع دیده شده است. درحالی که این سنت‌های متعلق به خودشان است که برای توسعه و با توسعه سنت‌ها پیش می‌رود. در گفتمان‌های روایی زنان، علل مشکلات غایب است و مشکلات درونی دیده می‌شود.

همچنین در زمینه بازنمایی گروه‌های اجتماعی، مردان با انجام کارهای معمولشان پذیرفته می‌شوند و درآمد زنان کمک به آن‌ها و مکمل روایت می‌شود. درحالی که زنان برای به رسمیت شناخته شدن در روایت خود، باید نقشی قهرمانانه را برعهده بگیرند و برای بهبود وضعیت تلاش کنند. سالمندان، راوی بصری توسعه شغلی زنان هستند و به همراه

کودکان به عنوان سوژه عکس در کنار محصولات سوزندوزی قرار می‌گیرند. همچنین خرید محصولات، به خاطر کودکان روستا و مادرانشان در فروش محصولات روایت می‌شود.

در پایان باید گفت گفتمان توسعه باید از زنانه‌شدن به سوی دیدن اعضای گوناگون جوامع روستایی دیده شود. توسعه فرهنگی در کنار فرهنگ برای توسعه مهم است و سنت‌ها و رای ایجاد ارزش افزوده اقتصادی‌شان، دارای ارزش فرهنگی هستند. اما در رای تقابل‌های دوگانه، نیاز به توسعه همه‌جانبه و نگاه ساختاری به توسعه جماعتی هم از منظر جوامع روستایی و هم در حکمرانی وجود دارد.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mehraveh Taghizadeh

<https://orcid.org/0009-0005-6854-3022>

Abbas Taghizadeh

<https://orcid.org/0000-0002-1173-6852>

منابع

- ازکی، م.، دیباجی فروشان، ش. (۱۳۹۵). نقد برنامه‌های توسعه روستایی در ایران. *مطالعات تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۰۳-۱۲۵.
- بژ، د. ا. (۱۳۸۸). *تحلیل روایت و پیش‌اروایت: روش‌های روایی در تحقیقات اجتماعی*. (ح. محدثی، مترجم) تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- جعفری، ع. (۱۳۸۹). سیر تطور نظریات ارتباطات توسعه: تأکید بر پارادایم چندگانگی فرهنگی. *رسانه*، ۹۷-۱۱۷.
- شیانی، م.، زارع، ح. (۱۴۰۱). زن و توسعه: وضعیت زنان ایران در دوره قاجار، پهلوی اول و دوم. *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۴۹-۷۸.

References

- Bhattacharyya, J. (2009). Theorizing Community Development. *Community Development*, 5-34. <https://doi.org/10.1080/15575330409490110>
- Bhavnani, K.-K., Foran, J., & Kurian, P. a. (2016). *Feminist futures; Reimaging women, culture, and development*. London: Zed Books.
- Chua, P., Bhavnani, K.-K., & Foran, J. (2010). Women, culture, development: a new paradigm for development studies? *Ethnic and Racial studies*, 820-841. <https://doi.org/10.1080/01419870050110913>
- Gudynas, E. (2022). Postdevelopment and other critiques of development. In *The Essential Guide to Critical Development Studies* (pp. 49-56). New York: Routledge.
- KhosraviNik, M. (2018). Social media critical discourse studies (SM-CDS). In J. Flowerdew, & J. Richardson, *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (pp. 582-596). Oxon: Routledge.
- Mattessich, P. W. (2009). Social capital and community building. In R. Phillips, & R. H. Pittman, *An introduction o community development* (pp. 49-57). New York: Routledge.
- Matarrita-Cascante, D., Lee, J. H., & Nam, J. W. (2020). What elements should be present in any community development initiative? Distinguishing community development from local development. *Local Development & Society*, 95-115. doi:10.1080/26883597.2020.1829986
- Phillips, R., & Pittman, R. H. (2009). *An introduction o community development*. New York: Routledge.
- Quimbo, M., Perez, J. M., & Tan, F. O. (2019). Community development approaches and methods: Implications for community development

- practice and research. *Community Development*, 589-603. <https://doi.org/10.1080/15575330.2018.1546199>
- Sáez, V., & Marí, M. (2013). Participatory communication in the development project. *Development in Practice*, 549-561. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/09614524.2013.790941>
- Souto-Manning, M. (2014). Critical narrative analysis: the interplay of critical discourse and narrative analyses. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 159-180. doi:10.1080/09518398.2012.737046
- Surangi, H. (2022). The Experience of Applying a Narrative Research Approach With Female Entrepreneurs in Sri Lanka. *SAGE Open*, 1-11. doi:10.1177/21582440221096143
- Tagg, C., & Seargeant, P. (2014). *The language of social media: Identity and community on the internet*. London: Palgrave.
- Thornborrow, J. (2012). Narrative analysis. In J. P. Gee, & M. Handford, *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 51-65). Oxon: Routledge.
- Vokes, R. (2018). *Media and Development*. New York: Routledge.

References (In Persian)

- Azchia, M. and Dibaji Forooshnai, S. (2016). Criticism The Rural Development Plans in Iran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 5(1), 103-125. doi: 10.22059/jisir.2016.58378. [In Persian]
- Boje, D. (2009). *Narrative Methods for Organizational & Communication Research*. Bureau of Media Studies and Planning. [In Persian]
- Jafari, A. (2010). The evolution of Development Communication: by focusing on cultural multiplicity. *Rasaneh*, 20(4), 97-117. [In Persian]
- Shiyani, M. and Zare, H. (2023). Women and Development: Iranian women's roles under the Qajar and Pahlavi dynasties. *Sociological Review*, 29(2), 49-78. doi: 10.22059/jsr.2023.91519. [In Persian]

استناد به این مقاله: تقی‌زاده، مهراوه، تقی‌زاده، عباس. (۱۴۰۵). توسعه جماعتی و رسانه‌های اجتماعی: روایتگری زنان روستایی از توسعه در اینستاگرام، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۲(۴۵)، ۸۳-۱۱۴. DOI: 10.22054/nms.2026.87283.1871

New Media Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License..